

DIVIDED STRUCTURE OF THE RELIGIOUS DISCOURSE. ILIE CLEOPA. ARSENIE BOCA

Paula Iustina Lohan

PhD. Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Aristotle wrote about the divisions into which all speeches should be separated. The number of the divisions varies in different works, but the most important parts are exordium, narration, confirmation, peroration. The exordium in the religious discourse is an oration that draws believers into the speech, the priest would introduce the religious subject and include ideas created to make the listeners receptive to the argument. The narration would offer religious background material on the case at hand by describing a certain moral problem. The confirmation consists of reasons, details and examples from the Bible in support of those ideas presented in narration. The peroration is the concluding part of a rhetorical discourse and it would draw together the entire argument and include words designed to persuade the believers in order to act in a way consonant with Bible's meanings. The religious discourse respects these four classical divisions.

Keywords: Rhetoric, Religious discourse, Exordium, Narration, Confirmation, Peroration

Noțiunea de discurs provine din lat. *discursus*, care însemna fie „mişcare nervoasă, alergare în toate direcțiile, fie „discurs, convorbire, conferință”. *Discursul* a fost studiat încă din retorica clasică, termenul amintind de dihotomia lui Saussure¹ *langue-parole*. Elena Dragoș² acordă discursului accepțiunea lui *parole*, fiind un „act al oratorului”³.

Termenul de discurs cunoaște astfel o multitudine de alte accepții. În sens global discursul reprezintă o secvență continuă de propoziții sau fraze, structurată și coerentă. Acesta poate lua formă dialogică sau monologică, scrisă dar și orală. Pentru Schiffrin discursul este „o modalitate de a vorbi organizată social și cultural”⁴.

Discursul religios îmbracă forma prediciei în rîndul ortodocșilor. Noțiunea de *predică*⁵ își are originea în limba latină - *predico*, *-are*, *-avi*, *-atum* - termen ce impunea „a face cunoscut, a

¹ F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publicat de C. Bally și A. Sechehaye, cu colaborarea lui A. Riedlinger, Payot, Lausanne Paris, 1916.

² Dragoș Elena, *Introducere în pragmatică*, Cluj, Casa Cărții de Știință, 2000, p. 54.

³ Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012, p.389.

⁴ Deborah Schiffrin, *Approaches to Discourse*, Oxford & Cambridge, Blackwell Publishers, 1994, p. 39.

⁵ Activitatea creștină de a predica implică: *kerigma* - predicarea în raport cu Scriptura și Tradiția, catehismul - învățarea didactică apropiată de Taine și activitatea misionară - ca atitudine și dedicare pentru comuniunea cu oamenii. (vezi Daniela Obreja Răducănescu, „*Discursul religios – discurs specializat*”, în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), *Text și discurs religios*, vol. al III-lea, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, pp. 336-337).

spune cu glas tare, a spune de față cu alții, a lăuda”⁶. Totodată predica a fost văzută ca „un mijloc clasic de a trezi în sufletele credincioșilor setea de liturghie și dorința de a cunoaște profund și complet sensurile tainice ale vieții harismatice”⁷. Sfântul Apostol Pavel subliniază importanța predicării cuvântului lui Dumnezeu: „Cel ce proorocește vorbește oamenilor spre zidire, îndemn și mângâiere”⁸. Chiar Domnul Hristos a situat „binevestitorii” și „învățătorii” alături de Apostoli: „Și El a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, pe alții păstori și învățători”⁹. În vechime, discursul religios era considerat a avea inspirație divină, oratorul ascultându-și acea voce interioară.

Acest tip de discurs are o configurație proprie și se diferențiază de alte tipuri de discurs prin conținut, dar mai ales prin formă. Se pot observa elemente proprii discursului de tip religios, printre care amintim: formule de adresare specifice („Frați creștini!” „Dreptmăritori creștini!” „Iubiți credincioși!”), invocarea Divinității („Doamne ajută!”), însemnarea cu semnul sfintei cruci, rostirea unei rugăciuni, elemente ce nu apar în alte genuri de discurs. Acest tip de discurs are o anumită *schematizare discursivă*¹⁰, ce presupune operații de creație, trebuie să pară încheșat organic, să se miște ca o ființă vie. Discursul religios trebuie să se plieze pe așteptările auditoriului, să răspundă nevoilor oamenilor, să transmită învățătura creștină. În acest context, parafrazându-l pe Foucault, diferitele scrieri religioase – fie că este vorba despre manualul de învățătură creștină, de textul psalmic, fie de cel al rugăciunii creștine etc. – vor putea fi circumscrise discursului religios, toate aceste tipuri de texte aparținând aceluiași „mod de formare discursivă”¹¹.

Aristotel¹² distinge între două părți ale discursului: afirmația (narațiunea) și confirmarea, adăugând mai apoi exordiu și epilogul. În dialogul lui Platon, *Phaidros* este definită structura discursului: „orice discurs se cuvine să fie alcătuit asemeni unei ființe vii: să aibă un trup care să fie doar al ei, astfel încât să nu-i lipsească nici capul nici picioarele; să aibă deci o parte de mijloc, și extremitățile, menite să se potrivească unele cu altele și toate cu întregul”¹³.

Exordiu este partea de început a discursului, având funcție eminentă fatică; exordiu nu trebuie să fie la fel de lung precum celelalte părți, dar trebuie să trezească atenția, docilitatea și bunăvoința auditoriului. Acesta poate fi direct sau insinuant. „Exordiu, așadar, este începutul discursului, întocmai cel care în poezie este prolog, iar în cântatul la flaut – preludiu; căci toate acestea sunt începuturi, și anume, precum o deschidere de drum, de exemplu, pentru cel care se pornește”¹⁴.

⁶ Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001, p. 384.

⁷ Grigorie Cristescu, *Predică și predicator în vremea noastră*, „Studii Teologice”, 1950, nr. 3-6, p. 137.

⁸ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, I Corinteni 14, 3.

⁹ Idem, Efeseni IV, 11.

¹⁰ În opinia lui Constantin Sălăvăstru conceptul de *schematizare discursivă* este aplicabil tuturor tipurilor de intervenție discursivă. Paternitatea conceptului de schematizare discursivă aparține lui Jean-Blaise Grize. Acesta definește conceptul ca reprezentare discursivă pe care un locutor o propune în funcție de ceea ce tratează, în funcție de ideile pe care și le face despre un auditor. Schematizare discursivă este un act intențional al locutorului. Vezi în acest sens Constantin Sălăvăstru, 1996.

¹¹ Michel Foucault, *Archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, 1969, [reedit. 1992], p.153. t.n.

¹² Vezi în acest sens Aristotel, *Retorica*, Ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftei, Editura IRI, București, 2004.

¹³ Platon, *Opere IV*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1993, p. 469.

¹⁴ Aristotel, *Retorica*, Ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftei, Editura IRI, București, 2004, III, 13-14, 1414b – 1415a.

Vistian Goia¹⁵ realizează o taxonomie a exordiilor, a acelor *aperitive* verbale:

- a. *Exordiu simplu sau moderat* întrebuițat în cazurile când nu sunt necesare explicații prealabile și în situațiile în care oratorul este de părere că auditoriul din fața sa nu este potrivit temei pe care o va trata;
- b. *Exordiu insinuant*, caracterizat de subtilități și arguții menite să capteze auditoriul, mai ales atunci când acesta nu este interesat de tema dată;
- c. *Exordiu ex abrupto*, vehement, patetic;
- d. *Exordiu solemn*, specific discursurilor academice, funebre etc.;

„Exprimându-se mai sintetic Quintilian afirmă că un exordiu defectuos poate fi asemănat cu un obraz plin de cicatrice, iar oratorul care comite erori chiar din debutul discursului său se aseamănă cu cârmaciul nepriceput care-și izbește de mal corabia chiar la plecarea din port”¹⁶.

Cicero consideră că **narațiunea** trebuie să fie la fel de clară ca și restul discursului; ea este chiar cea asupra căreia trebuie să veghem cu o grijă specială, căci obscuritatea, în acest caz, e mai dificil de evitat decât în exordiu, deoarece aici trebuie discutate dovezile sau perorația; „acest lucru, obscuritatea, ar avea, în același timp, cele mai grave consecințe: dacă se întâmplă să fim ușor obscuri în alt punct al discursului, atunci răul se limitează la pasajul neclar, pe când o narațiune obscură întunecă tot discursul”¹⁷. După latini calitățile fundamentale ale narațiunii sunt următoarele: *brevitas* (concizie) și *perspicuitas* (claritate), deoarece *narratio* înfățișează în mod amănunțit faptele sau circumstanțele pe baza cărora se constituie discursul.

Retorica, ca parte a dialecticii, este o facultate de a procura argumente, argumente vizibile în **confirmatie**. Dovezile care se obțin prin intermediul demonstrării sunt: *inducția*, *silogismul* și *silogismul aparent*. Acestea se produc prin intermediul demonstrării, avansând fie exemple - tipuri de inducție retorică, fie prin entimeme – silogisme retorice. Aristotel precizează că discursurile construite pe entimeme sunt apreciate mai mult, dar nu sunt mai puțin persuasive cele construite pe bază de exemplu.

Aristotel precizează că „**perorația** se compune din patru elemente: din faptul de a-l dispune favorabil pe auditor pentru sine, iar pe adversar, nefavorabil, apoi din faptul de a amplifica, respectiv de a atenua, precum și din faptul de a-l conduce pe auditor spre pasiuni și în sfârșit, din recapitulare. În perorație trebuie menționate pe scurt argumentele prin care a fost făcută demonstrația. La final, cât privește stilul, se potrivește cel nelegat prin conjuncții, ca să existe un epilog, iar nu un discurs: <am spus, ați ascultat, posedăți chestiunea, judecați>”¹⁸. De obicei în epilog se recurge la tehnici de amplificare, apelul la pathos fiind cel mai cunoscut.

În literatura de specialitate¹⁹, se vorbește despre mai multe părți ale unui discurs religios:

a. *Textul*: verset biblic sau patristic, așezat la începutul predicii, care exprimă esențialul sau are doar legătură cu tema discursului.

b. *Formula de adresare*: marchează relația de apropiere locutor-interlocutor și cea egalitate în fața divinității, dar și calitatea de învățător care revine preotului: „*Iubiți credincioși*”, „*Frați creștini*”, „*Iubiți fii duhovnicești*.”

c. *Introducerea în predică*: adaptarea temei în funcție de natura subiectului tratat, de starea de spirit a credincioșilor, de scopul cuvântării.

¹⁵ Vistian Goia, *Retorică și Argumentare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2007, pp. 66-75.

¹⁶ *Ibidem*, p. 67.

¹⁷ Cicero, *De oratore*, II, 19, *apud* Aristotel, *Op. cit.*, nt. 695, p. 422.

¹⁸ *Ibidem*, III, 19, 1419b-1420b.

¹⁹ Sorin Guia, *Discursul religios. Structuri și tipuri*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2014, pp. 52-59.

d. *Anunțarea temei*: introduce în problematica discursului acel „motto” scripturistic sau teme care să trezească interesul auditoriului. Această enunțare canalizează atenția ascultătorilor spre subiectul care urmează a fi dezbătut, constituind un indicator sigur al atingerii scopurilor urmărite de predicator.

e. *Împărțirea temei și invocația* se fac ținându-se cont de pregătirea auditoriului și de situația în care se actualizează discursul respectiv.

f. *Tratarea temei*: expunerea ideilor, credințelor, convingerilor religioase, într-o formă sistematică. Informația necesită actualizare, trebuie să se ajungă miezul problemelor discutate, se vor aduce argumente în favoarea tezelor prezentate și se vor respinge tezele adversarului.

g. *Încheierea (epilogul, peroratia)*: se expun în atenția auditoriului argumentele forte, se rezumă cu ajutorul mijloacelor de ordin afectiv ideile de baza ale cuvântării, se invocă Divinitatea.

Discursul religios vechi a fixat o tradiție de organizare și expunere a discursului religios românesc, tradiție urmată și de discursul religios actual. În omiliile vechi se observă facil componentele de bază ale discursului: exordiu, naratio și peroratia, acestora subordonându-se părțile stabilite de Sorin Guia.

În scurta analiză a discursurilor religioase alese (Ilie Cleopa și Arsenie Boca) vom lua în considerare etapizarea discursivă propusă de Aristotel: exordiu, narațiune, confirmare, perorație.

a. *Părțile discursului religios. Ilie Cleopa*

Discursul religios al Părintelui Cleopa urmează schema de alcătuire și prezentare a discursului religios românesc. În cele cincizeci și șase de predici se observă facil componentele de bază ale discursului: exordiu, narațiunea, confirmarea și epilogul, acestora subordonându-se părțile stabilite de Sorin Guia.

Exordiu Părintelui Cleopa, sub forma monologului adresat, este unul simplu și direct - nu insinuant - și pune în evidență relația preot - credincioși. Se face trimitere la cititori utilizându-se de fiecare dată aceeași formulă de adresare tipică - „iubiți credincioși”. Această formulă de adresare susține dimensiunea retorică a pathosului, fiind totodată o strategie de captare a atenției. Spre exemplu:

- „**Iubiți credincioși**, Auzim pe Mîntuitorul zicînd: Dacă lumina care este în tine este întuneric, dar întunericul cu cît mai mult? (Matei 6, 23).” (Cleopa 2010:84)
- „**Iubiți credincioși**, În Sfînta Evanghelie de astăzi se arată cum a vindecat Mîntuitorul pe sluga greu bolnavă a unui conducător de oști roman care locuia în Capernaum, un mic oraș de lîngă Marea Galileei.” (Cleopa 2010:91)
- „**Iubiți credincioși**, Astăzi, cînd Sfînta Evanghelie ne prezintă două din minunile săvîrșite de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și anume vindecarea a doi orbi și a unui demonizat și mut, m-am gîndit să vorbesc despre minunile făcute de Dumnezeu și de sfinții Lui. Dacă veți asculta cu luare aminte, veți înțelege marea deosebire dintre minunile lui Dumnezeu și cele ale sfinților.” (Cleopa 2010:112)
- „**Iubiți credincioși**, În Sfînta și dumnezeiasca Evanghelie de azi, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a arătat legiuitorului care L-a întrebat care este cea mai mare poruncă din Lege, că, toată Legea și Proorocii se cuprind în dragostea de Dumnezeu și cea de aproapele. Dumnezeiescul Ioan Evanghelistul arată că Dumnezeu este dragoste și cel ce rămîne în dragoste, rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în el (I Ioan 4, 16).” (Cleopa 2010:162)
- „**Iubiți credincioși**, Una din învățăturile ce le putem trage din Sfînta Evanghelie de azi este aceea că fiecare dintre noi avem datoria de a înmulți talantul cel încredințat nouă de Dumnezeu.” (Cleopa 2010:167)

- „**Iubiți credincioși**, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a arătat că cea mai mare poruncă din lege este dragostea de Dumnezeu, iar a doua, asemenea acesteia, este iubirea aproapelui (Matei 22, 37-39).” (Cleopa 2010:190)
- „**Iubiți credincioși**, Dacă vom lua aminte cu dinadinsul la cuvintele Sfintei Evanghelii de astăzi, vom înțelege două lucruri de mare folos. **Întîi**, cît de mare și nemărginită este iubirea de oameni a lui Dumnezeu și, **al doilea**, cît de mare și cumplită este răutatea diavolilor față de om și de celelalte zidiri ale lui Dumnezeu.” (Cleopa 2010:222)

Uneori din exordii fac parte formule de salut de tipul *Hristos a înviat*, „**Hristos a înviat! Iubiți credincioși**, Astăzi prăznuim praznicul praznicelor și sărbătoarea sărbătorilor. Astăzi este bucurie duhovnicească pretutindeni în lumea creștină. Astăzi Domnul și Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a luminat toate prin învierea Sa.” (Cleopa 2010:9), „**Hristos a înviat! Iubiți credincioși**, În Evanghelia de azi vedem că Iisus Hristos a vindecat într-o zi de sîmbătă un slăbănog care zăcea de 38 de ani.” (Cleopa 2010:29) și uneori părintele anunță tematica predicii invocînd Divinitatea: „**Pe cît ne va ajuta mila și îndurarea lui Dumnezeu astăzi vom vorbi despre încetarea darului vorbirii în limbi în Biserica lui Hristos.**” (Cleopa 2010:58)

Narațiunea capătă de cele mai multe ori formă didactică din momentul în care discursul Părintelui Cleopa se prezintă ca învățătură de credință. Părintele Cleopa își propune să explice evangheliile duminicale și își organizează narațiunea astfel: predici la duminicile penticostarului, predici la duminicile octoiului, predici la duminicile triodului, predici la duminici speciale. În cadrul acestei etape apar și digresiuni explicite menite să facă receptorul conștient de partea narativă importantă: „**Dar să revenim cu cuvîntul nostru la cele despre care am vorbit la început, adică despre ispitirea cea vicleană și despre fățarnicie. Să vorbim ceva despre aceste două patimi pentru care Mîntuitorul nostru Iisus Hristos de atîta ori i-a muștră și i-a amenințat cu vaiul pe cărturari, pe farisei, pe saducheii și pe legiuitorii Legii Vechi. Mai întîi să arătăm ce este vicleșugul.**” (Cleopa 2010:238)

Punctul de plecare al **confirmăției** îl constituie narațiunea. Confirmăția din discursurile religioase cleopienese constituie sub forma unui pseudodialog cu rol instructiv-educativ între preot și credincioși. Tehnica retorică utilizată este explicația, prin intermediul căreia se rezumă etapizat ideile din narațiune: „**Frații mei, din mărturiile de mai sus dacă ați ascultat cu atenție, ați putut înțelege următoarele: întîi, că diavolul este începutul și rădăcina tuturor răutăților și al vicleșugului; al doilea, că vicleșugul izvorăște din inima omului și al treilea, că oamenii cei vicleni sînt fii ai diavolului și vrăjmași a toată dreptatea.**” (Cleopa 2010:239)

În **epilog** se face apelul la Divinitate în vederea persuadării credincioșilor, se dau sfaturi și discursul Părintelui Cleopa se încheie cu formula de încheiere specifică - *Amin*:

- „**Să rugăm pe Mîntuitorul să ne lumineze și să ne ajute a ne împlini cu sfințenie marea noastră chemare de creștini și fii ai Bisericii lui Hristos. Amin.**” (Cleopa 2010:83)
- „**Cu aceste îndrumări creștinești, să-L rugăm pe Mîntuitorul Hristos să alunge dușmănia dintre oameni, necredința și dezbinarea din lume și tot păcatul din inimile noastre, ca să avem cu toți parte de rai și de Cereasca Împărăție împreună cu îngerii și cu toți sfinții. Amin.**” (Cleopa 2010:104)
- „**Așa de vom face, vom fi în pace și cu Dumnezeu și cu aproapele nostru și vom avea pacea și bucuria Duhului Sfînt în inima și conștiința noastră. Amin.**”
- „**Vrem să biruim răutatea lumii și a diavolului? Să iubim curat pe toți oamenii, să iertăm și să ajutăm după putere pe toți. Vrem să lăudăm pe Duhul Sfînt? Să rostim zilnic rugăciunea "Împărate cerească Mîngîietorule". Vrem să lăudăm cu toții îngerii și cu toți sfinții pe Preasfînta Treime? Să cîntăm adesea "Sfînte Dumnezeule", lăudînd pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfînt. Amin.**” (Cleopa 2010:65)

Există situații cînd epilogul este anunțat chiar de preot prin mărci ale încheierii intervenției conversaționale, mărci de tipul „**în încheiere**”, „**închei cu**”:

- „**În încheiere** voi vorbi despre cel mai viclean și mai fățarnic om din lume, care a întrecut cu răutatea vicleniei și a fățarniciei pe toți cei mai înainte de el.” (Cleopa 2010:242)
- „**Închei cu o scurtă istorioară.** Un părinte cu viață sfîntă a intrat noaptea să se roage în biserică și prin minune dumnezeiască a văzut altarul deschis, iar lîngă sfînta masă ședea un prunc luminat cu cămașa ruptă. Și l-a întrebat cuviosul: "Copile, cine ești tu?" Iar el a răspuns: "Eu sînt Hristos, Mîntuitorul lumii!" "Dar cine ți-a rupt cămașa?" întreabă sihastrul. Iar Domnul i-a răspuns: "Mi-a rupt-o Arie, ereticul!" și s-a făcut nevăzut.” (Cleopa 2010:57)

Dacă unele discursuri religioase din vechime aveau drept scop convertirea păgânilor la creștinism, discursurile religioase cleopiene analizate au drept obiectiv menținerea și întărirea credințioșilor în dreapta credință. Discursul religios al Părintelui Cleopa se diferențiază și el de celelalte discursuri și prin faptul că prezintă o **structură** aparte, cuprinzând o serie de elemente care nu apar în alte tipuri de discurs (de pildă, rostirea unei rugăciuni, însemnarea cu semnul sfintei cruci, existența unei formule de adresare specifice etc.), care contribuie la succesul discursului religios al Părintelui Cleopa.

b. Părțile discursului religios. Arsenie Boca

Discursul religios al Părintelui Arsenie Boca nu urmează tradiția de organizare și expunere a discursului religios românesc. În cele 137 de predici se observă faptul că uneori unele componentele de bază ale discursului lipsesc. Predicile debutează brusc, **fără un exordiu propriu-zis**. Astfel exordiile devin parte din narațiune:

- „*Mînați mai adînc!*” *Cu aceste cuvinte a sfîrșit Iisus zdroaba de toată noaptea a unor pescari, întorcîndu-o întru o așa bucurie, încît printr-însa au cunoscut că Iisus e Dumnezeu, Stăpînul mării și al vietăților dintr-însa.* (Boca 2006: 12)
- „*Un tînăr frămîntat de întrebări; de cea mai mare întrebare: ce să fac să moștenesc viața cea veșnică?*” (Boca 2006: 9)
- „*Unul își spunea virtuțile; celălalt, mai în urma templului, păcatele. Unul vrednicia, celălalt nevrednicia.*” (Boca 2006: 28)
- „*Pilda aceasta numai Dumnezeu o putea spune; căci limba omenească nicicînd n-a putut cuprinde în mai puține cuvinte, mai simplu și mai profund toată tragedia omului, peste care El revarsă un ocean de iubire și înțelepciune.*” (Boca 2006: 31)
- „*Evanghelia, adică Vestea cea bună, cuprinde și Judecata. Este desigur o zi înfricoșată, o zi a urgiei lui Dumnezeu, dar cu toate acestea este o zi dorită de creștinătate: ziua adevărului nădejilor noastre ultime.*” (Boca 2006: 34)
- „*Astăzi ați ascultat o parte din „Predica de pe Munte” a Mîntuitorului. - Ce minunat ar fi dacă ne-am putea și noi strămuta peste veacuri în urmă și să fim și noi printre ascultătorii de atunci ai Mîntuitorului.*” (Boca 2006: 41)
- „*Crucea: podoaba Bisericii, lauda lui Pavel, semnul Fiului Omului, semnul sfintei cruci, suferința noastră cea de toate zilele, crucea suferinței, harul crucii, - iată atîtea nume în legătură cu crucea.*” (Boca 2006: 64)
- „*Prea fericitul Sofronie, Patriarhul Ierusalimului, ne asigură de adevărul celor scrise chiar de el; „iară dacă unii nu vor crede, Dumnezeu să le fie milostiv, că aceia se uită numai la slăbiciunea firii omenești”, pierzînd din vedere puterea lui Dumnezeu.*” (Boca 2006: 74)
- „*Multă vreme n-am înțeles tîlcul orbului din naștere. Nu înțelegeam explicația lui Iisus. Nu-i mirare. E mare deosebire între noi și Iisus !*” (Boca 2006: 92)
- „*Creștinismul se adresează persoanei. Se adresează celor trei facultăți ale sufletului: cunoașterea, iubirea și voința.*” (Boca 2006: 97)

Narațiunea în discursurile religioase analizate nu este continuă. Părintele Arsenie Boca are numeroase devieri de la firul narativ, devieri cauzate de fluxul memoriei involuntare:

- „*Am auzit o pildă: undeva s-a alcătuit o delegație de oameni, care s-au dus la Dumnezeu să se plîngă că tare-i grea viața pe pămînt, că tare-s multe beteșuguri, multe pagube, multe sudalme, bății și toate păcatele.*” (Boca 2006: 55)

De-a lungul părții narative a discursurilor religioase, accentul cade pe relatarea acelor fapte care produc *compasiune* sau *indignare*:

- „*A venit un străin, neam urgisit în Israel, căruia i s-a făcut milă de om, i s-a apropiat de răni, le-a spălat cu vin (usturimea pocăinței), le-a uns cu untdelemn (celelalte Taine), i-a luat firea sa în spate (întruparea lui Dumnezeu). A petrecut împreună cu omul, l-a dat în grija Bisericii. Iar a doua zi, după înviere,*

pecetluind al doilea din cei doi bani de cheltuială: Noul Testament, a dat Bisericii grija de om, precum și cele două Testamente, Legea și Harul.” (Boca 2006:195)

- „Astăzi Irod s-a multiplicat: **mai nu e familie în care Irod să nu-șiucidă copiii**. Doar puțini copii fugari mai scapă cu viață!” (Boca 2006:302)
- „Suferința, necazurile, încercările sunt cea mai necunoscută cruce, deși fiecare are de dus câte una. Mai toți se roagă lui Dumnezeu să-i scape de cruce. **Nu e bine așa**. E semn că oamenii nu-i cunosc rostul și nu-i cunosc pe sfinți.” (Boca 2006:16)

Narațiunea se întărește prin exprimarea intențiilor și caracterelor etice, a scopurilor și trăsăturilor morale, uneori și a celor afective, mult mai eficiente decât cele de blamare, care nu ar onora funcția Părintelui Arsenie Boca. Astfel, acesta decide să nareze despre *bunătate, milostivire, iubire*.

- „Cu o ceapă zvirlită după un sărac, n-ai făcut **bunătatea** a doua ta natură. Dar nu e vorba de a doua natură, e vorba de revenirea la natura noastră primară, natura noastră de obârșie, la care ne readuce Iisus.” (Boca 2006:157)
- „Nu-i destul să faci **fapte bune**: trebuie să te faci tu însuși bun. Numai fapta bună, săvârșită adesea, te îmbunătățește. **Faptele bune**. pe lângă rostul real ce-1 au de-a ajuta pe Lazării lumii, mai au și rostul ca să-ți faci ție **bunătatea, milostivirea, iubirea**: a doua natură.” (Boca 2006:157)

Aristotel sublinia importanța covârșitoare a exemplelor în narațiune. Acestea au un remarcabil conținut moral și persuadarea devine facilă odată cu expunerea lor:

- „Dar să luăm model un om dintre noi, **sfințul Ioan Gurădeaur**, care mărturisește că: Mai multe sunt furtunile care zbuciumă sufletul preotului, decât talazurile care bîntuie marea.” (Boca 2006:29)
- „Luăm la întâmplare **exemplul** văzut de martori în preajma sfințului Serafim, când locuia în pădurea Sarovului, că adesea era în jurul lui deodată: vulpi, iepuri și lupi, bucurîndu-se de bucuria sfințului.” (Boca 2006:151)
- „Primul **exemplu** e Iuda, care avea obsesia vânzării lui Iisus (Luca 22,3; I Corinteni 11,27-30). (Boca 2006:171)
- „Ca să scurțăm **cuvîntul alegem din viața sf. Vasile câteva momente de mare înălțime morală**, prin care se dovedește a fi cu adevărat mare dascăl al lumii și Ierarh.” (Boca 2006:22)
- „Iată un **exemplu** că o minciună cînd e crezută, stăruie ca un adevăr. Atunci am văzut „chipul dezorientării” pe fața unui copil.” (Boca 2006:205-206)

Dovezile aduse în **confirmația** discursului religios analizat scot în prim-plan faptele petrecute, daunele pricinuite și controversa dintre părți. *Amplificarea*²⁰ reprezintă o modalitate potrivită de susținere a cauzelor nobile și folositoare, cu condiția ca faptele relatate să fie credibile. Acest procedeu al amplificării este valorificat și de părintele Arsenie Boca prin utilizarea intejecției prezentative *iată*²¹:

- „**Iată** ce-a făcut Iisus pentru Maria Magdalena.” (Boca 2006:91)
- „Deci **iată** ce făgăduință dau călugării: că împlinesc mai mult decât poruncile; se făgăduiesc să împlinescă sfaturile: al sărăciei, al viețuirii curate și al urmării Mîntuitorului, ascultători făcîndu-se lui Dumnezeu și povățuitorilor lor.” (Boca 2006:10)
- „Ești sărac și zorit cu gîndul după avere, **iată** că nu te mîntuiește sărăcia ta. Ești bogat, dar desfăcut cu inima de bogăția ta, **iată** că nu te primejduiește bogăția ta. Cum stai cu sufletul și față de una și față de alta, de la asta atîrnă mîntuirea sau osînda ta.” (Boca 2006:10)
- „**Iată** împărați care s-au mîntuit: sfințul împărat Constantin și maica sa, Elena; împărăteasa Irina; sfințul Ioan Gurădeaur era de neam înalt și avînd bogăție; sfințul Vasile avea bogăție, dar avea inima dezlipită de ea și trăia ca și cum n-ar fi avut-o. Sfințul Vasile a întemeiat din averea sa primul spital.” (Boca 2006:10)

²⁰ Maria Cătănescu, „Retorica amplificării la Varlaam – cu referire la Răspunsul împotriva Catihismului”, în rev. Text și discurs religios, vol. al III-lea, Editura Universității Al.I.Cuza, Iași, 2011., p. 221.

²¹ Luminița Hoartă-Cărăușu, „Arsenie Boca. O analiză din perspectivă gramaticală și retorico-pragmatică”, în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași, Secțiunea III, Lingvistică, LXI, 2015, p. 43.

- „**Iată** tragicul situației. Orbul căpăta vederea, iar fariseilor li se întunecau ochii de minie asupra lui și a lui Iisus.” (Boca 2006:96)

Tehnica retorică utilizată este *explicația*, prin intermediul căreia se recapitulează etapizat ideile din narațiune:

- „Deci **primii** care au văzut pe Iisus în lumina dumnezeiască au fost Petru, Iacov și Ioan. (...) **Al doilea** care a văzut cerurile deschizându-se (Faptele apostolilor 7,56), a fost primul mucenic al creștinismului arhidiaconul Ștefan (...) **Al treilea**, pe care: „o lumină din Cer 1-a-nvăluit dintr-o dată, ca într-un fulger” (Faptele Apostolilor 9,3) a fost Saul, care păzea hainele celor ce se nevoiau cu uciderea lui Ștefan.” (Boca 2006:51)
- „De puține ori, s-a descoperit Iisus pe Sine ca Fiul lui Dumnezeu: **o dată** samarinencii, **a doua oară** acestui orb din naștere și **a treia oară** ucenicilor, înainte de slăvitele Sale patimi.” (Boca 2006:96)

Confirmația este anunțată chiar explicit prin structuri specifice de tipul: *să lămurim ceva, cu acestea știute etc.:*

- „**Să lămurim ceva** și din înțelesul crucii ca suferință.” (Boca 2006:16)
- „**Cu acestea știute** - bine-ar fi trăite - să ne lămurim înainte despre Evanghelia Judecării. - Firește că ultimul argument despre existența lui Dumnezeu îl va da El însuși, căci, înainte de judecată e învierea cea de obște.” (Boca 2006:35)

Epilogul / Perorația în discursul religios analizat se compune din patru elemente determinative în ceea ce privește posibilitățile Părintelui Arsenie Boca. Astfel acesta decide:

1. Să-și facă auditoriul – în ipostaza credincioșilor - favorabil pentru sine și defavorabil oponentului, arătând că el este cel bun și celălalt, cel rău:

- „Deci, **copiii mei**, care primiți astăzi pe Iisus în sfânta împărtășanie, rămâneți întru dragostea **mea**, care e dragostea lui Iisus.” (Boca 2006: 78)

2. Să amplifice sau, dimpotrivă, să atenueze faptele narate:

*Strategia amplificării – amintită anterior - este prezentă și în epilog și se concretizează prin utilizarea aceleiași intelecții prezentative – *iată*:

- „Aceste deschideri de Cer, să ne fie deocamdată deschiderea ochilor !” (Boca 2006: 54)
- „**Iată** o tămăduire deplină, **iată** un misionar neînfricat al lui Iisus.” (Boca 2006:96)
- „**Iată** pe ce temelie stăm, în praznicul înălțării, când zicem: „Crucii Tale ne închinăm Stăpîne și sfântă învierea Ta o lăudăm și o mărim !”...” (Boca 2006: 17)
- „Și **iată** un model de încurajare pentru orice inimă zdrobită de păcat sau cu cîrma vieții ruptă și fără Sensul vieții. Lipește-te de Dumnezeu, de Maica Preacurata și viața ta se va umple de sens.” (Boca 2006: 76)
- „Credința în Dumnezeu și mărturisirea Lui e ieșirea sufletului din întunec în lumina dumnezeiască, ieșirea în lumina veacului viitor. **Iată** o tămăduire deplină, **iată** un misionar neînfricat al lui Iisus.” (Boca 2006: 96)

3. Să inducă credincioșilor o anumită predispoziție afectivă, transmițându-le și imprimându-le în suflet *credința, dorința de a propovădui Cuvîntul lui Dumnezeu, bucuria*:

- „Știm Cui credem și știm Cine-i la cîrmă !” (Boca 2006: 15)
- „Oare la sfîrșitul lucrurilor se va găsi cineva să creadă puternic în Dumnezeu, pentru tămăduirea lor ?” (Boca 2006: 73)
- „Nu pricepem viața fără Dumnezeu. Dar îl pricepem pe Dumnezeu din necazurile vieții - bune toate - și din ele propoveduim pe Dumnezeu. - Și propoveduiți-L și voi !” (Boca 2006: 13)
- „Găsit-ai comoara aceasta în țarina vieții tale ? Dacă da, ai găsit împărăția lui Dumnezeu; iar semn c-ai găsit-o e bucuria nestăvilită, care te face să spargi deznădejdea oricărui decepționat al lumii, să-i aprinzi și lui un ideal în inimă, și să-l duci: în inima ta, Cerului, bucurie mare !” (Boca 2006: 33)

4. Să rememoreze sau să recapituleze cele expuse anterior, cu precizarea clară a Părintelui Arsenie Boca că în discursul său religios a demonstrat cauzele enunțate în exordiu, referitor la subiectul respectiv:

- „*Ca încheiere să aducem cuvintele sf. Simeon Noul Teolog, unul dintre noi, care a valorificat comoara sa din țarină și a luminat cu lumina dumnezeiască creștinătatea întreagă.*” (Boca 2006:38)
- „*De aceea zicem că numai viața însăși a lui Iisus explică Evanghelia Sa cel mai bine. Ca s-o înțelegem și noi, e limpede că ne trebuie Același comentariu: Lumina de pe munte.*
- *Și o putem avea !*” (Boca 2006: 45)
- „*Dumnezeu s-a biruit de rugăciunea omului - și încă a unei femei neputincioase - și i-a adus firea în liniștea Sa, mai presus de sminteală și durere. Să ne fie Iisus și nouă, asemenea !*” (Boca 2006: 27)

În urma analizei discursurilor religioase am observat o structurare aparte a acestuia, organizare internă ce nu se desprinde de canoanele tradiționale. Astfel, modelul aristotelian este urmat și în discursul religios, preoții incluzând în exordiu și perorație formule specifice oratoriei bisericesti. Din perspectiva etapelor discursive de prezentare, discursul religios nu este caracterizat printr-o accentuată actualitate.

BIBLIOGRAPHY

Izvoare

Arsenie Boca, *Cuvinte vii*, Editura Charisma, Ediția a II-a, Deva, 2006.

Cleopa, Ilie, *Predici la duminicile de peste an*, ediția a 4-a, Vinători, Editura Mănăstirii Sihăstria, 2010.

Biblia sau Sfînta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.

Studii de specialitate

Aristotel, *Retorica*, Ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftai, Editura IRI, București, 2004.

Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001.

Cătănescu, Maria, „Retorica amplificării la Varlaam – cu referire la Răspunsul împotriva Catihismusului”, în rev. Text și discurs religios, vol. al III-lea, Editura Universității Al.I.Cuza, Iași, 2011.

Chaim Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012.

Cicero, *De oratore*, II, 19, *apud* Aristotel, *Op. cit.*, nt. 695.

Cristescu, Grigorie, *Predică și predicator în vremea noastră*, „Studii Teologice”, 1950, nr. 3-6.

Deborah Schiffrin, *Approaches to Discourse*, Oxford & Cambridge, Blackwell Publishers, 1994.

Dragoș Elena, *Introducere în pragmatică*, Cluj, Casa Cărții de Știință, 2000.

Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publicat de C. Bally și A. Sechehaye, cu colaborarea lui A. Riedlinger, Payot, Lausanne Paris, 1916.

Foucault, Michel, *Archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, 1969, [reedit. 1992], p.153. t.n.

Guia, Sorin, *Discursul religios. Structuri și tipuri*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2014.

Hoarță-Cărăușu, Luminița, „Arsenie Boca. O analiză din perspectivă gramaticală și retorico-pragmatică”, în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași, Secțiunea III, Lingvistică, LXI, 2015.

Obreja Răducănescu, Daniela, „*Discursul religios – discurs specializat*”, în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), *Text și discurs religios*, vol. 3, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011.

Platon, *Opere IV*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1993.

Vistian Goia, *Retorică și Argumentare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2007.